

Urednička napomena

Sanja Cvetnić, Danko Šourek, Tanja Trška

DOI <https://www.doi.org/10.17234/9789533792262.01>

Obitelj Frankapan duboko je označila hrvatsku povijest i kulturu, ali njihova je baština nedovoljno poznata i prepoznata. Mnogo je neispitanih istraživačkih staza potrebno prijeći kako bi se frankapanski duhovni posjedi prokrčili i kako bi se upoznao reljef njihova povijesnoga i kulturnoga krajolika. Svaki korak u tom zapuštenom gustišu otvara nove obzore pa se nadamo da će tome pridonijeti i zbornik radova sa znanstvenoga skupa *Frankapansko naslijeđe: pet stoljeća Njemačko-rimskoga brevijara* u organizaciji Katedre za umjetnost renesanse i baroka Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Skup je održan 8. studenoga 2019. s devet izlagača – povjesničara i povjesničara umjetnosti, liturgičara, teologa i filologa – koji su s različitih motrišta istražili *Njemačko-rimski brevijar* (njem. *Das deutsch-römische Brevier*), poslije poznat i kao *Frankapanski brevijar*, ali i protagoniste toga izdavačkoga poduhvata, kontekst molitvene knjige toga

tipa, opremu, sadržaj te sâm tijek i sudbinu izdanja.

Povod skupu bila je petstota obljetnica tiška Brevijara, koji je dovršen 31. listopada 1518. godine u Veneciji, kod tiskara Gregoriusa de Gregoriisa. Na petsto i četrnaest listova ove molitvene knjige urešene drvorezima ogledaju se različite kulturne tradicije: njemački jezik (prijevod s latinskoga), mletačka vizualna kultura (s raznim utjecajima koji se u njoj susreću) i hrvatska povijest, koja se ogleda u protagonistima izdavačkoga poduhvata prvoga tiskanoga Rimskoga brevijara na njemačkom jeziku (drugi je objavljen tek 1535. u Ausburgu). Njegovi naručitelji, Krsto I. Frankapan (Modruš ?, oko 1482. – Martijanec kraj Ludbrega, 1527.), grof Senja, Krka i Modruša i njegova supruga Apolonija Lang od Wellenburga (Augsburg, oko 1480. – Milano, 1519.), sestra kardinala Matthäusa Langa od Wellenburga, princa-nadbiskupa Salzburga i vrijednoga habsburškoga diplomata, pripadali su ondašnjoj europskoj eliti, a bili su orođeni i s najvažnijim talijanskim renesansnim obiteljima. Krsto I. Frankapan,

sin Bernardina Frankapana i Luise Marzano d'Aragona te nećak Isotte d'Este, bio je vojni zapovjednik u službi cara Maksimilijana I. Habsburga u ratu sa *Serenissimom*, Presvjetlom Mletačkom Republikom (1512. – 1514.). Njegove pobjede u tom ratu, kojima je stekao slavu – a onda i nesretno zarobljeništvo slavnoga carskoga zapovjednika u Veneciji – sve je to bilo poticaj za tisak Brevijara. Njegova priprema predstavljala je duhovnu utjehu zarobljenom grofu i vojskovođi Krsti I. Frankapanu i njegovoj supruzi Apoloniji Lang od Wellenburga, tijekom suprugova uzništva u Veneciji (1514. – 1519.) i njezina dragovoljna boravka u suprugovoj blizini u tom gradu.

Uz naručitelje, u Brevijaru je naveden i redaktor izdanja i prijevoda, fratar Jakob Wyg iz Colmara, a osim njega te spomenutoga tiskara Gregoriusa de Gregoriisa, važnu ulogu u oblikovanju izdanja imaju i autori knjižnih drvoreza, jer izdanje je opremljeno sa sedamsto i jedanaest drvoreza. Razlikuju se veličinom, od onih raširenih cijelim stranicama ili složenih na cijeloj stranici tako da središnji biblijski prizor uokviruju razni »svetački« portreti: proroci, crkveni naučitelji, ali i sibile ili pak naracije iz evanđelja povezane sa Spasiteljem i njegovim poslanjem na zemlji, pa sve do malih drvoreza s početnim slovima (lat. *littera historiata*) i/ili s biblijskim prizorima i raznim svetačkim likovima na početku pojedina poglavlja ili važnijih odlomaka u Brevijaru. Najvažniji knjižni drvorezi djelo su Ioannesa (Giovanni ili Zuan) Andree Vavassorea (Valvassore), plodnoga i dugovječnoga mletačkoga grafičara, kartografa i poduzetnika (i sâm je poslije postao tiskar), čiji je ime važna kota na panorami knjižne kulture mletačkoga *cinquecenta*.

Sudeći prema neobičnome biografskom uvodu u Brevijar, to jest predgovoru samih

naručitelja, u kome čitamo o teškoćama koje su snašle supružnike, ali i prema povijesnim vlasnicima nekih od sačuvanih primjeraka, podrijetlom iz samostanskih i plemićkih knjižnica, Brevijar je bio namijenjen elitama na njemačkom govornom području, ali ne samo kao molitvena knjiga, nego i kao vapaj upomoć zatočenika, a dijelom kao duhovno i staleško predstavljanje nesretnoga para. Luksuzna oprema odražava ukus naručitelja i publike kojoj je izdanje namijenjeno – pri čemu su u Brevijaru izrijeком spomenute žene, nevjeste latinskome, tako da im svetopisamska čitanja na njemačkom jeziku i bogatstvo knjižnih drvoreza mogu lakše raspiriti pobožne osjećaje i prihvaćanje otajstava. Na najpoznatijem od drvoreza, *Krunidbi Bogorodice*, mletački drvorezac i kartograf Ioannes Andrea Vavassore predstavio je Krstu I. Frankapana i Apoloniju Lang od Wellenburga kao kršćanskoga viteza i pobožnu plemkinju kako kleče podno nebeskoga prizora krunidbe Bogorodice. Njihovi grbovi na tom prizoru, ali i samostalno, na početku molitvene knjige, naručiteljski su pečat kojim su označili povijest njemačke književnosti, povijest mletačkoga tiskarstva i jedno od najsajnijih poglavlja srednjovjekovne i ranonovovjekovne hrvatske povijesti, ono obitelji knezova Krčkih, odnosno Frankapana.

Od četiristo primjeraka *Frankapanskoga brevijara*, danas znamo za njih tridesetak sačuvanih, a jedini primjerak u Hrvatskoj posjeduje Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, u Zbirci rukopisa i starih knjiga (sig. RIIF-4°-361).